

«6D020100 - Философия» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесіне іздену үшін ұсынылған Шүршітбай Майраның “Қазақ дүниетанымындағы ізгіліктік-этикалық тәрбие идеясының қалыптасуы мен дамуы (философиялық талдау)” тақырыбындағы диссертациялық жұмысына ғылыми жетекшінің

ПІКІРІ

Көптеген жаһандық мәселелер ойлау сипатының, дүниетаным мен құндылықтардың өзгеруінің салдарынан туындаған. Сондықтан қазіргі күні адамзат өзін, мәні мен мақсатын қайтадан қарауы керек. Қазіргі адамның ерекшелігін түсіну үшін оның жүріп өткен жолына көз жүгіртіп, дәстүрлі дүниетаным мен құндылықтарын зерттеу қажет. Адамгершілік мәселелеріне оралу, оларды этикалық байыптау, қазақ халқының руханилығын жаңғырту бүгінгі күннің өзекті міндеттерінің бірі. Қазіргі әлемдегі этикалық ахуалдың өткір мәселелері, ондағы лайықты өмір сүру және әлемдік философиялық дәстүрлердің алуан түрлілігі жағдайында бірлікті іздеу, сондай-ақ адамзаттың бірыңғай адамгершілік санасын қалыптастырудың маңызды этикалық бағыттағы зерттеулердің маңызы артары сөзсіз.

Бүгінгі таңда жас ұрпақтың әлеуметтенуіне ықпал ететін адамгершілік қасиеттерді мақсатты түрде қалыптастыруға үлкен мән беру қажет. Ал қазіргі шындық тәрбие жүйесіндегі өте күрделі мәселелердің бар екенін көрсетеді: нашакорлық, жезөкшелік, психикалық аурулардың өсуі, тұтынушылық, немқұрайлылық, рухани қажеттіліктер деңгейінің күрт төмендеуі. Жалпы ультра либералды құндылықтар дәстүрлі мәдениетті ығыстырып отырған кезеңде тәрбие жүйесін жандандыру бірнеше себептерге байланысты қиындықтар туғызады. Біріншіден, әлеуметтік-экономикалық институттарды трансформациялау процесінде қоғам дамуының дүниетанымдық, рухани негіздеріне қатысты қоғамдық санада өте жағымсыз үрдістер қалыптасты. Жас ұрпақтың әлеуметтенуі отбасы институты мен білім беру жүйесіндегі тәрбиелік бағдарлардың айтарлықтай тұрақсыздығы аясында дамып келеді. Екіншіден, қалыптасқан әлеуметтік байланыстардың үзілуі қоғамда “әркім өзі үшін” қағидатының қалыптасуына әкелді. Әркім өз таныстарымен және туыстарымен өз бетінше өмір сүруге тырысады. Мұндай жағдайда қоғамдық мүдделер еленбейді, жеке және топтық өзімшілдік бірінші орынға шығады.

Мемлекет басшылығының жаңа Қазақстанды жариялауы біздің қоғамда қалыптасқан рухани-адамгершілік жағдайдың кемістігін мойындағанын білдіреді. Қазіргі дамыған елдерде мемлекеттіліктің қалыптасу тарихы қоғам өзінің объективті қажеттіліктеріне сәйкес келетін адамдарды тәрбиелей бастағанда ғана толыққанды өмір сүре алатындығын және тұрақты дами алатындығын көрсетеді. Бірақ бүгінгі Қазақстан қоғамына қандай адам керек? Біздің қоғамның өркендеуі үшін азаматтар қандай ақыл-ой, адамгершілік және іскерлік қасиеттерге ие болуы керек?

Ұсынылып отырған диссертациялық жұмыс қоғамды ізгілендірудің маңызды тәсілдерінің бірі ұлттық мәдениеттерді жаңғырту және дамыту болып табылатындығын негіздеумен байланысты. Ізденушінің тұжырымдары бойынша, қоғамдағы әлеуметтік-саяси, экономикалық тұтастық пен қоғамдық келісімді қолдау үшін, ең алдымен, қоғамдық дамудың заманауи талаптарына сәйкес келетін жаңа, адамгершілік қағидаттарына негізделген тәрбие және білім берудің жұмыс істеу үлгісін әзірлеу қажет. Яғни, тәрбие және білім беру жүйесі арқылы жастардың өмірлік бағдарларын қалыптастыру процесіне әсер етуге болады. Тәрбие беру жүйесі қоғамды ізгілендіру тетігі болып табылады, өйткені жастар - қоғамның негізгі әлеуеті. Жастардың моральдық-адамгершілік жағдайы қоғамның прогрессивтілігінің сезімтал көрсеткіші болып табылады.

Диссертациялық жұмыста әлеуметтік саладағы қазіргі жағдай тәрбие және білім беру мекемелерінің алдына жастардың санасында қоғамдық түсініктер мен көзқарастарды қалыптастыру бойынша ең күрделі міндеттерді қоятындығы дәлелденеді. Сондықтан қоғамдық идеялар мен көзқарастардың негізін қазақстандық қоғамның жалпыазаматтық және этникалық топтасуына, этносаралық қатынастар мәдениетін, ұлтаралық толеранттылық пен ақыл-ой үйлесімділігін қалыптастыруға ықпал ететін адамгершілік, келісім мен төзімділік, құндылықтар мен идеалдар құрауы тиіс, өйткені осы негізде рухани және адамгершілік саладағы жағымсыз үрдістерді еңсеруге болады.

Зерттеудің негізгі идеясы бойынша, жалпыадамзаттық құндылықтар мен ұлттық құндылықтардың арақатынасы мәселелерін шеше отырып, тәрбиелеу жас адамға белгілі бір ұлттық мәдениеттің өкілі ретінде өзін-өзі тануға, сондай-ақ азаматтың ұлттық санасын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Жаһандану үдерістерінің күшеюі жағдайында оқу орындары шығыс менталитетінің тәжірибесін сыни тұрғыдан игеруі, жастарды рухани-адамгершілік дәстүрлер, халықтың бай мәдени мұрасы рухында тәрбиелеуі тиіс. Біздің мәдениетіміз Шығыс пен Батыс, Еуропа мен Азия мәдениетінің элементтерін өзіне сіңірді. Қазақстан - дәстүрлі мәдениетінің күшті өзегі бар көпмәдениетті, көпконфессиялы мемлекет болып табылады. Қазақстанда халқының рухы мен менталитетіне сәйкес келетін ұлттық тәрбие беру үлгілері бар. Адамдарды бір-бірінен алшақтату емес, оларды шоғырландыру, өзара түсіністік және халықтар мен мемлекеттер арасында бейбітшілік құру құралы болуы керек.

Тарихи тәжірибе мен әлемдегі қазіргі жағдай әлеуметтік шындықты гуманистік принциптер негізінде қайта құру қажеттілігін өзектендіреді. Диссертациялық жұмыста ізденуші қазақ ұлтының коды шоғырланған, оның рухани құндылықтары мен адамгершілік нормалары, адам болмысының мағыналары қамтылған ұлттық мәдениеттің тәрбиелік мәнін анықтаған.

Осылайша, қазіргі Қазақстандағы рухани-адамгершілік тәрбиенің басты мәні қоршаған ортаны қорғауды және сақтауды, адам мәртебесін жоғары бағалауды, әлемнің өзіндік ұлттық бейнесін дамыта отырып, еліміздің әртүрлі мәдениеттері мен діндерін құрметтей алатын тұтас, рухани жетілген адамды

